

Foto: Lovisa Lindberg, Länsstyrelsen i Dalarnas län.

Bos-Kalles gård

Bos-Kalles gård ligger i Hedemoras gamla stadskärna. Gården utgör en av de bäst bevarade borgargården i Hedemora från tiden före stadsbranden 1849. Bos-Kalles gård byggnadsminnesförklarades 1991.

Beskrivning

Historik

Hedemora är Dalarnas äldsta stad, med bekräftade stadsprivilegier första gången år 1449. Den medeltida stadskärnan omreglerades på 1750-talet efter en stadsbrand. Staden präglades framgent till 1900-talet av småskalighet med tätt byggda trähus och borgargårdar med jordbruk inne i staden. De sista resterna av denna karaktär återfinns i den del av stadskärnan där Bos-Kalles gård är belägen och ingår i det område som avgränsats som riksintresse för kulturmiljövården.

1779 var tomten uppdelad på två fastigheter med beteckningarna 56 och 69. Tomt nr 56 beboddes då av "Handelsman Kumblin" och nr 69 av "Peruque Makaren Gerlin." Vid branden 1849 ägdes gården av karduanmakaren Carl Ålander, som 1868 blev en av de första stadsfullmäktigeledamöterna i Hedemora. På den oinredda vinden i huvudbyggnaden (hus 2) är skorstensstockar, takstolar och takbrädor bitvis kraftigt sotade. I södra delen finns även förkolnade stockar i takstolskonstruktionen. Detta tyder på att byggnaden har skadats av brand i takkonstruktion och vind men ändå varit möjlig att reparera. Att dåvarande ägare Ålander inte heller hörde till dem som fick ersättning för förlorad lösegendom i samband med stadsbranden 1849 styrker detta antagande. Någon annan större brand i huset är inte känd. Huvudbyggnaden skulle på grundval av detta resonemang kunna dateras till tidigt 1800-tal.

År 1878 bodde "Provincial Läkare Med. Dr. Claes Grill" i gården. Grill var född i Nyköping 1813, blev provinsialläkare i Hedemora distrikt 1851 och dog där år 1880. Namnet Bos-Kalle har gården efter en av de senaste ägarna.

Miljö

Bos-Kalles gård ligger i Hedemoras gamla stadskärna, med ett dominerande läge på hörntomten mellan Kyrkogatan, Hökargatan och Trädgårdsgatan. På den inneslutna gårdsplanen är en trädgård anlagd, med gräsmatta och grusgångar och växtlighet i form av bland annat en gammal kastanj, en berså där ett enkelt lusthus tidigare funnits.

Figur 1. Gården ligger i Hedemoras äldre stadskärna. I fonden kyrkogården. Foto: Länsstyrelsen i Dalarnas län.

Byggnad

Bos-Kalles är en välbevarad borgargård från 1800-talet. Delar av gården är troligen uppförda före den stora stadsbranden i Hedemora 1849. Gården är kringbyggd i en stor öppen fyrkant med bostadshusen längs Kyrkogatan och Hökargatan, medan uthusen är grupperade i vinkel utmed Trädgårdsgatan. Tre av de befintliga fyra byggnaderna är uppförda av timmer i en och en halv våning på en sockel av huggen sten. Fasaderna är reveterade med spritputs och vitmålade. Fönsterfodren är slätputsade. Väggarnas uppbyggnad kring timmerstommen, med linagnsputs och spritputs på yttersidan och lerklining innanför tapetskiktet på insidan, visar på den ålderdomliga byggnadstekniken.

Huvudbyggnaden längs Kyrkogatan tros vara från tidigt 1800-tal. Den har ett centralt beläget källarvalv av kilad sten som tros härröra från 1700-talet. En källarnedgång sticker ut från byggnadens södra del. Under denna nedgång ligger ännu ett källarvalv med tunnvalv av tegel. I huvudbyggnaden är planlösningar och rumsinteriör väl bevarade. Kakelugnar står i regel kvar och är i allmänhet vita med reliefdekorerade krön. En av ugnarna har en påkostad dekor i grönt, rött och guld. I den södra delen finns höga golvsocklar bevarade.

Huvudentrén till gården är ett portluder mitt på den långsträckt byggnaden (hus 1) som är placerad utmed Hökargatan. Huset tros vara från 1850-talet, yngre än huvudbyggnaden. Denna byggnad har troligtvis genomgått vissa interiöra förändringar.

Ett portluder finns även i den tredje träbyggnaden, utmed Trädgårdsgatan. Därintill står gårdens enda stenhus. Fastighetens fjärde bevarade byggnad är ett uthus av tegel på en grund av huggen sten. Uthuset har en vitfärgad, slätputsad fasad och tegeltäckt tak. Detta tvåvåningshus inrymmer tvättstuga i nedre botten och magasinslokaler i övrigt. Tvättstugan är välbevarad med bland annat spis, pannmur, tvätthoar och träkar. Golvbeläggningen består av slaggtegel.

Tidigare fanns ytterligare två trähus utmed Trädgårdsgatan, båda uppförda av panelat timmer på stengrund under ett tegeltak. Båda byggnader revs 1987.

Figur 2. Uppmättningsritningar, NCC 1990.

Figur 3. Entrén mot Kyrkogatan. Foto: Lovisa Lindberg, Länsstyrelsen i Dalarnas län.

Byggnadsminnesförklaring

Motivering till byggnadsminnesförklaringen

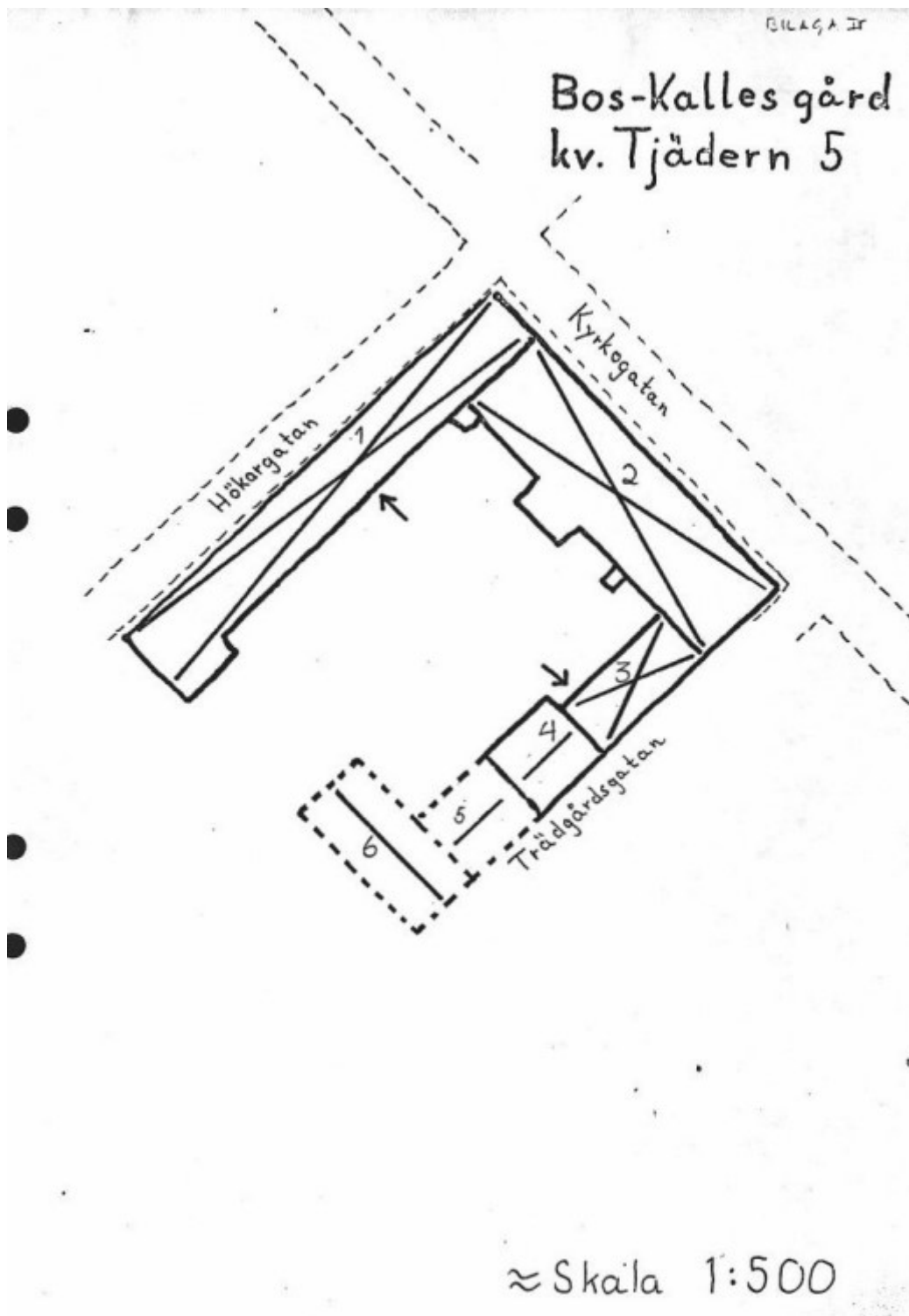
Bos-Kalles gård är som en helhet ett ovanligt fint exempel på en borgargård från 1800-talet. En särskild kvalité utgör husens väggar, uppbyggda av reveterat liggtimmer och putsade på insidan. Länsstyrelsen finner att en byggnadsminnesförklaring enligt kulturminneslagens 3 kap är väl motiverad.

Skyddsbestämmelser

1. Byggnaderna som på bifogade situationsplan markerats med siffrorna 1–3 får inte rivras, flyttas, byggas om eller på annat sätt förändras till sitt yttre (Bilaga II). Av särskild vikt är att byggnadernas ytterväggar bevaras i ursprungligt skick. Den tekniska uppbyggnaden av timmer och murverk får inte förändras (Bilaga III).
2. I byggnadernas inre får inte ingrepp göras i stomme. Förändringar av rumsindelningen liksom ingrepp och förändringar av dörrar, fönster, foder, lister, kakelugnar och kaminer ska föregås av samråd med länsstyrelsen.
3. Byggnaderna ska underhållas så att de inte förfaller. Vård- och underhållsarbeten ska ske på ett sådant sätt att byggnadernas kulturhistoriska värde inte minskar.
4. Det område som utgörs av gårdsplanen på bifogade situationsplan ska hållas i sådant skick att byggnadsmiljöns karaktär bibehålles. (Bilaga II)
5. Tillbyggnader får uppföras, efter godkännande av länsstyrelsen, på platsen för tidigare uthusbyggnader. Dessa byggnader har på bifogade situationsplan markerats med siffrorna 5 och 6. Med bibehållande av grund och källare får ny byggnad uppföras på platsen för huset markerat med siffran 4. Nybyggnader skall till volym, karaktär och övrig yttre utformning efterlikna tidigare på platsen belägna byggnader.

Samråd ska ske med länsstyrelsen för råd och anvisningar i fråga om underhållet av byggnaderna och vården av det tillhörande området.

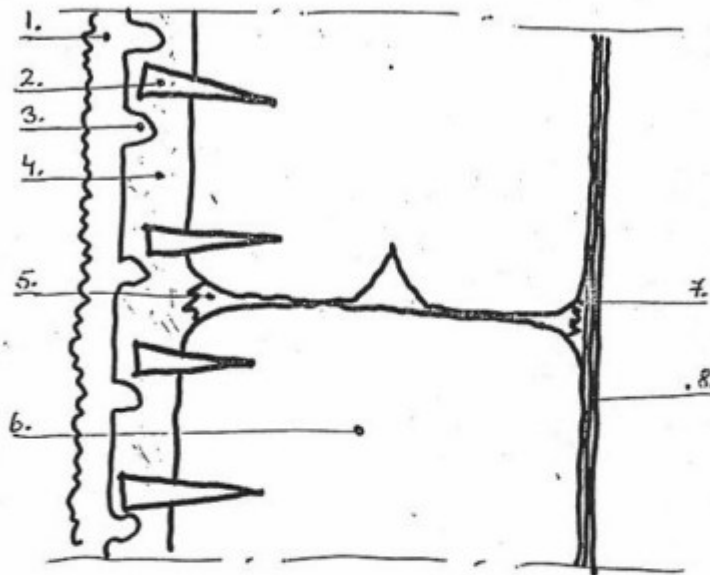
Om särskilda skäl finns får länsstyrelsen enligt 14§ 3 kap kulturminneslagen lämna tillstånd till att ett byggnadsminne ändras i strid med skyddsföreskrifterna.

Figur 4. Situationsplan Tjädern 5, ur beslut 1991.02.01.

BOSKALLES I HEDEMORA

GENOMSKÄRNING AV YTTERVÄGG

1. 1-1,5 cm SPREITPUTS. RUNT FÖNSTER GATA 3 cm SLÄTPUTS. MOT GÅRD 3 mm.
2. TRÄPLIGGAR, FÄSTE FÖR LINAGNSPUTS. CA 5 cm LÅNGA. INSLAGNA 2,5-3,5 cm, AVSTÅND MELLAN PLIGGAR ca 5 cm.
3. GRÖPAR I LINAGNSPUTS, FÄSTE FÖR KALKPUTS. ca 1-1,5 cm DJUPA, AVSTÅND MELLAN GRÖPAR 3-5 cm.
4. LINAGNSPUTS. 2,5-3 cm TJOCKT.
5. HUSMOSSA
6. 15 cm TIMMER
7. LERKLINING
8. PAPP + TAPET

Figur 5. Bilaga III: Ritning över ytterväggarnas tekniska uppbyggnad, ur beslut 1991.02.01

Administrativa fakta

Kommun: Hedemora

Fastighetsbeteckning: Tjädern 5

Byggnadsminnesförklaring: 1991.02.01

Tillgänglighet: Inrymmer bostäder, men kan upplevas som en del av kulturmiljön i Hedemora stadskärna.

[Byggnadsminnesförklaring Bos-Kalles gård beslut 1991.02.01](#)
[Bos-Kalles gård i Riksantikvarieämbetets bebyggelseregister](#)